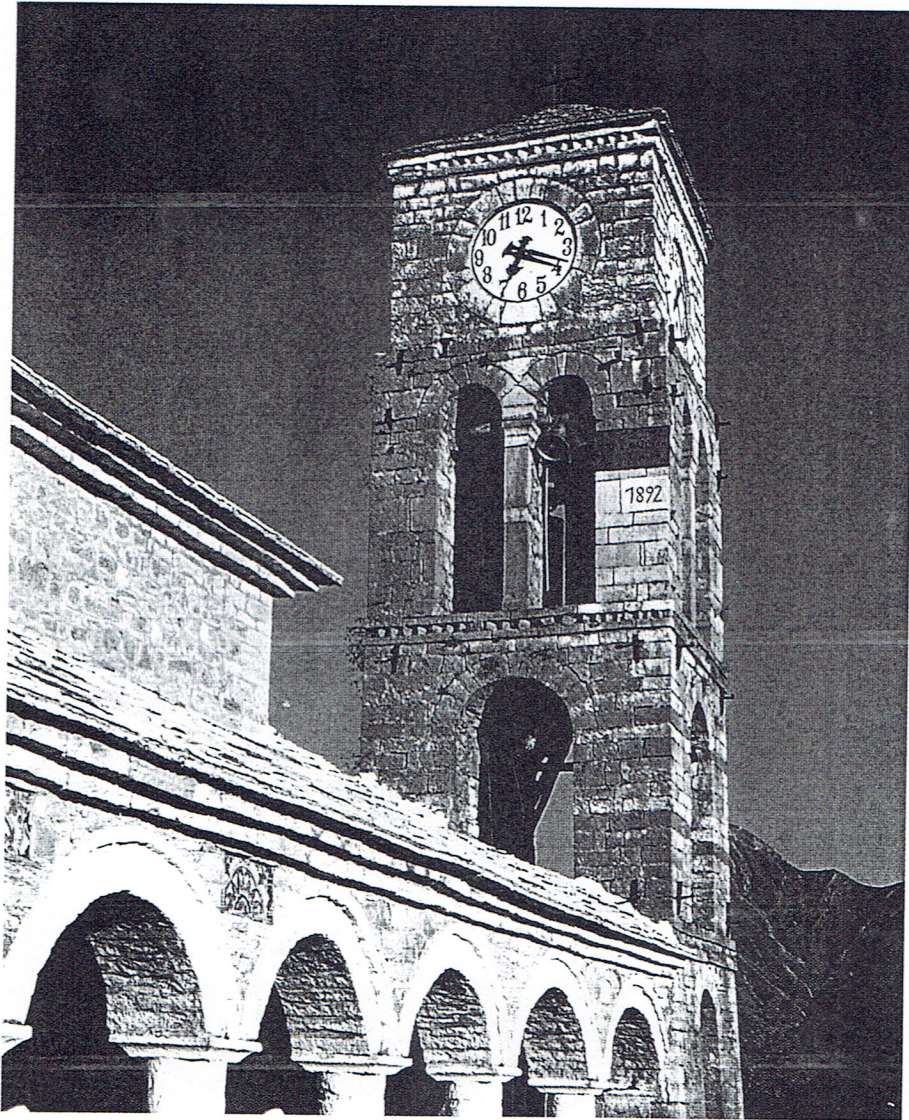

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1974	ΤΕΥΧΟΣ 305	ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2007	Γραφεία: Οδός Μαυρομχάλη 7 Αθήνα 106 79 ΤΗΛ. - FAX: 210-36.21.651
--------------------------	---------------	------------------------------	---

ΑΘΗΝΑ 2007

Η Άρτα στο ταξιδιωτικό χρονικό του Σικελού περιηγητή X. Scrofani

Του **ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Α. ΒΕΤΣΙΟΥ**

Δρος. Νεότερης Ιστορίας

Στα τέλη του 18ου αιώνα ο Σικελός περιηγητής Xavier Scrofani παρουσιάζει ένα καινούργιο είδος ταξιδιωτικού χρονικού. Ο συγγραφέας (1756 -1837), ιστορικός και οικονομολόγος, πραγματοποίησε περιοδεία σ' ολόκληρο σχεδόν τον ελληνικό χώρο (1794-1795) και έγραψε ένα χρονικό που συνδυάζει την παραδοσιακή ημερολογιακή αφήγηση με την επιστημονικότητα του προικισμένου ερευνητή¹. Ο συγγραφέας δεν περιορίζεται στην παράθεση περιγραφικού υλικού από κάθε τόπο. Προτιμά την επιλογή των στοιχείων που τον συγκίνησαν ιδιαίτερα, διηγείται επεισόδια, προχωρεί σε κρίσεις, προσέχει το ύφος, προσφέρει ανεκδοτολογικές λεπτομέρειες. Φιλοδοξεί γενικά να δώσει ένα ανάγνωσμα θελκτικό.

Πραγματικά, ο Scrofani έγραψε ένα πρωτότυπο ταξιδιωτικό χρονικό, μοναδικό στον 18ο αιώνα, πλούσιο σε πληροφορίες, γλαφυρό, συμπυκνωμένο, γεμάτο στοιχεία και παρατηρήσεις και σχόλια, με διαλόγους και χιούμορ. Φα-

νατικός αρχαιολάτρης αναζητεί παντού τα αρχαία μνημεία και επιχειρεί ιστορικές αναδρομές, που καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος του χρονικού. Αλλά αυτές οι αναγωγές έχουν ζωντάνια, γοργότητα και γοητεία. Ο Scrofani μιλάει μια καινούργια γλώσσα, όλο έξαρση, ποίηση και πάθος. Έδωσε στην Ευρώπη ένα από τα πιο γοητευτικά ταξιδιωτικά χρονικά του αιώνα, τον καλύτερο ίσως οδηγό των αρχαίων μνημείων.

Αλλά υπάρχει και η επιστημονική, η καθαρά ερευνητική πλευρά των περιηγήσεών του. Ένας ολόκληρος τόμος του χρονικού του είναι αφιερωμένος στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας. Ο Scrofani δεν περιορίζεται απλά στην περιγραφή της παραγωγής του τόπου, και στην απλή καταλογογράφηση των στοιχείων, αλλά παραθέτει αξιολογότερες απόψεις για την αγροτική παραγωγή, τη βιοτεχνία, τη χρηματική αξία των προϊόντων, τις εξαγωγές και τις εισαγωγές, το εμπορικό ισοζύγιο, έτσι ώστε να μας δίνει

μιαν εικόνα της οικονομικής απογραφής του Μωριά, των Επτανήσων και των δυτικών ακτών της Ρούμελης και της Ηπείρου, η οποία ως προς τη μέθοδο και την παρουσίαση δε διαφέρει από τις σύγχρονες οικονομικές προσεγγίσεις. Παρακάτω παραθέτω σε μετάφραση απόσπασμα από τον τρίτο τόμο του έργου του Χ. Scrofanί που αναφέρεται στον κόλπο και την πόλη της Άρτας².

«Ο κόλπος της Άρτας: Ο κόλπος της Άρτας, που ονομαζόταν άλλοτε Αμβρακίας, είναι σήμερα χωρισμένος στα δύο. Ο πρώτος ονομάζεται Πρέβεζας (κόλπος της Πρέβεζας), από την κύρια πόλη που βρίσκεται στην αριστερή πλευρά του κόλπου, απέναντι από το αρχαίο Άκτιο, και που είναι κτισμένη σχεδόν πάνω στα ερείπια της Νικόπολης. Απ' αυτόν τον πρώτο κόλπο εισχωρούμε στο δεύτερο, που παίρνει επίσης το όνομά του από τη σημαντική πόλη αυτού του καντονιού, και είναι ακριβώς αυτός που ονομάζουμε κόλπος της Άρτας. Σε αυτούς τους δύο κόλπους διεξάγεται ένα σημαντικό εμπόριο στο μέρος της Ανατολής με το οποίο ασχολούμαι αυτή τη στιγμή.

Άρτα: Αν και η πόλη της Άρτας είναι απομακρυσμένη κατά 12 μίλια από τη θάλασσα, παρόλα αυτά είναι, εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης, μια από τις κύριες αποβάθρες της Νότιας (κάτω) - Αλβανίας. Βρίσκεται σε μια γόνιμη πεδιάδα ανάμεσα στη θάλασσα και στα Ιωάννινα που είναι η πρωτεύουσα της επαρχίας, και είναι αυτή που δίνει και δέχεται τα εμπορεύματα στα οποία χρησιμεύει ως μαγαζί (κέντρο αποθήκευσης). Το μεγαλύτερο μέρος εξαγέ-

ται από τη Σαλαώρα, που βρίσκεται δίπλα στη θάλασσα, στο πιο πρόσφορο σημείο του κόλπου. Απ' εκεί τα εισαγόμενα προϊόντα φθάνουν στην Άρτα, έπειτα στα Γιάννενα και στην Αλβανία, απ' όπου φθάνουν μερικές φορές διαξηράς έως τη Λάρισα και τη Θεσσαλονίκη. Η Άρτα για την οποία θέλω να μιλήσω εδώ, είναι η κύρια πόλη πάνω στην οποία στηρίζεται όλο αυτό το εμπόριο. Έχει 5.000 κατοίκους. Τοποθετείται όπως η Λευκάδα, η Πρέβεζα, η Πάργα και η Βόνιτσα ανάμεσα στον 29ο και 40ο παράλληλο γεωγραφικού πλάτους και τον 18ο και 19ο γεωγραφικού μήκους. Απέχει 20 μίλια από την πρωτεύουσα· ο αέρας είναι ανθυγιεινός το καλοκαίρι. Τέλος, ο πληθυσμός της αποτελείται από λίγους Τούρκους, πολλούς Έλληνες γηγενείς, Εβραίους και από ένα αριθμό εξόριστων κατά το πλείστον Βενετσιάνων, που βρίσκουν εκεί άσυλο. Δεν υπάρχει παρά ένας ενας οίκος γαλλικός που χτίστηκε εκεί για να κάνει εμπόριο.

Η Άρτα εξαγεί πολλά εδώδιμα που προέρχονται από το έδαφός της. Τα κυριότερα είναι το σιτάρι, το καλαμπόκι, η βρώμη, το κριθάρι, τα φασόλια. Καθώς η καλλιέργεια αυτών των διαφορετικών προϊόντων δεν προσφέρει τίποτε το ιδιαίτερο, είναι ανώφελο να σταθούμε εδώ.

Εκτός από τις αγροτικές παραγωγές της, η Άρτα έχει δυο βιοτεχνίες, η μια πιο αξιοσημείωτη από την άλλη.

Η πρώτη είναι ενός είδους χοντροκομμένου υφάσματος καστανού ή λευκού, που χρησιμεύει για να φτιάχνουν αυτά τα πανωφόρια που οι άνθρωποι της θάλασσας ονομάζουν "καπότες".

Αν και όλα αυτά τα υφάσματα βγαίνουν όλα από την αποβάθρα της Άρτας παρόλα αυτά γίνονται στα χωριά της Αλβανίας, δύο ή τρεις μέρες μακριά απ' αυτή την πόλη.

Η άλλη είναι μια βιοτεχνία ενός παρόμοιου υφάσματος στην κωμόπολη που ονομάζεται στη χώρα "αλατζάς": η περιοχή που προμηθεύει το περισσότερο απ' αυτό είναι τα Τρίκαλα. Υπάρχουν διαφορετικά είδη απ' αυτούς τους "αλατζάδες": υπάρχουν από βαμβάκι μόνο, από βαμβάκι και μετάξι και από μαλλί μόνο· αυτοί οι τελευταίοι είναι εξαιρετικά χοντροκομμένοι.

Αν και μπορούμε να δούμε από τους πιο κάτω πίνακες³ ότι η Άρτα εισάγει λιγότερα απ' όσα ο κόλπος της εξάγει, δε θα πρέπει να πιστέψουμε παρόλα αυτά ότι η ανισότητα αυτού του ισοζυγίου (εισαγωγών - εξαγωγών) είναι πραγματική: πρώτον γιατί επιστρέφοντας στις αληθινές αρχές για τις οποίες θα μιλήσω αμέσως μετά, η κατάσταση δεν υφίσταται· και κατά δεύτερον εάν σκεφτεί κανείς ότι τα εμπορεύματα τα οποία μέσω της Άρτας, βγαίνουν από την Αλβανία, δεν είναι προϊόντα μόνο του εδάφους της, αλλά (και) τόπων οι οποίοι σε μια ακτίνα απόστασης τριών ή τεσσάρων ημερών περιβάλλουν την Άρτα και τον κόλπο· τέλος, ότι όλες οι εισαγωγές δε γίνονται από την αποβάθρα της Άρτας, αλλά ότι πολλά προϊόντα περνούν από την Νότια (Κάτω) Αλβανία, από τις αποβάθρες του Μεσολογγίου, της Ναυπάκτου, των Σαλώνων (Salone), Θηβών, Αθηνών, Εύβοιας (Négrepont) και Λαμίας (Zeitun).

Ο κόλπος της Άρτας έχει επίσης

πολλή ξυλεία η οποία ανήκει κατά ένα μέρος στο κράτος (κυβέρνηση) και κατά ένα άλλο μέρος σε ιδιώτες. Ο ναύσταθμος της Μάλτας εξήγαγε άλλοτε μέσω ουδέτερων πλοίων πολλή ξυλεία κατασκευής, αλλά εδώ και έναν αιώνα περίπου φαίνεται ότι οι Γάλλοι κατέχουν αποκλειστικά αυτό το εμπόριο για το ναύσταθμο της Τουλών.

Αυτή η ξυλεία αποτελείται από λευκές βελανιδιές και μικρή ποσότητα φτελιών. Μια εταιρεία γάλλων μεγαλεμπορών για να πάρει την άδεια να την κόβει, πληρώνει στον πασά των Ιωαννίνων κοντά στις 20.000 τουρκικές πιάστρες ετησίως. Η τιμή κάθε κυβικού ποδιού που χορηγείται στον οίκο μπορεί να ανέρχεται λίγο - πολύ μέχρι τους 30 παράδες. Οι Τούρκοι αγνοούν τη τέχνη της διατήρησης και κοπής της ξυλείας και αφήνουν τα δέντρα είτε να μαραίνονται από τα γηρατειά, είτε να πέφτουν στα μέσα της ζωής τους κάτω από τον πέλεκου κάποιου άπληστου αγροκτήμονα».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Voyage en Grèce de Xavier Scrofani, Sicilien, fait en 1794 et 1795. Traduit de l'italien, par J. F. C. Blanvilain, traducteur de Paul et Virginie, Paris et Strasbourg, an IX, 1801. Στο τέλος του έργου δημοσιεύονται έντεκα λεπτομερείς πίνακες για το εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο της χώρας. Το βιβλίο γραμμένο σε μορφή επιστολών (900 συνολικά που απευθύνονται σε συγγενείς και φίλους, πρωτοκυκλοφόρησε στο Λονδίνο με τον τίτλο «Viaggio in Grecia» και η υποδοχή ήταν ενθουσιώδης. Περισσότερα για το έργο του X. Scrofani βλ. Κ. Σιμόπουλος, Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800, τ. 2, Αθήνα 1991, σσ. 629-659.
2. Βλ. Voyage en Grèce de Xavier Scrofani, Sicilien, fait en 1794 et 1795, ό.π., τ.3 . σσ. 18-20.
3. Βλ. Πίνακες 1 και 2 στο τέλος της εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΤΗΣΙΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΤΑ

Κατάλογος τροφίμων και εμπορευμάτων	Ποσότητα	Μέτρα και Σταθμά	Τιμή κατά την εξαγωγή τους	Ειδική αξία σε τουρκικά πιάστρα α 40 para l' une	Ξένα εμπορικά μέρη προς τα οποία εξάγονται
1. Σιτάρια	30 φορτία (πλοίου)	κάθε φορτίο = 4000 κιλά	3 πιάστρα το κιλό	360.000	Επτάνησα, Κωνσταντινούπολη, Τεργέστη και Λιβόρνο.
2. Κριθάρι, βρώμη, Αραβόσιτος και άλλα δημητριακά	8 φορτία	Chaque cargaison de la susdite mesure	1½ πιάστρο το κιλό	48.000	Για τις πιο πάνω σκάλες και μέρη
3. Φασόλια	1 φορτίο	De la susdite mesure	3 πιάστρα το κιλό	12.000	Για τις πιο πάνω σκάλες και μέρη
4. Βαμβάκι σε μπάλες, κυρίως από τα Τρικάλα	4 φορτία	κάθε φορτίο= 1200 κοντάρια (το καντάρι =44 οκάδες)	1¼ πιάστρο η οκά	264.000	Βενετία, Τεργέστη, Γένοβα, Λιβόρνο κ.ά.
5. Βαμβακερά κόκκινα Νήματα , assorti , de Temova	50 μπάλες	κάθε μπάλα = 100 λίβρες	12 πιάστρα η λίβρα	60.000	Γένοβα, Λιβόρνο και Τουρκία
6. Λαγοτόμαρα	60 φορτώματα	κάθε φόρτωμα= 2 μπάλες	15 παράδες το δέρμα	27.000	Αγκόνα, Βενετία, Τεργέστη και Λιβόρνο.
7. Χοντρά υφάσματα, από μαλλί, για κάπες	11 φορτία	κάθε φορτίο= 8 μπάλες η μπάλα μήκος συνολικό 120 πόδια, πλάτος 2/3 του ποδιού	150 πιάστρα η μπάλα	13.200	Αγκόνα, Γένοβα, Λιβόρνο, Κωνσταντινούπολη, Βενετία, Τεργέστη, Τουρκία, Νάπολη και Ισπανία.
8. Υφάσματα, ονομαζόμενα στην περιοχή "αλατζάδες", de cotton seul , qui ressemblent a la Burzhe	1.800 κομμάτια	Το κομμάτι μήκος 9 μπράτσα πλάτος 1.	5 πιάστρα το κομμάτι	9.000	Επτάνησα και Τουρκία.
9. "Αλατζάς" από βαμβάκι και μετάξι	300 κομμάτια	De la susdite mesure	120 πιάστρα το κομμάτι	36.000	Για τις πιο πάνω σκάλες
10. Υφάσματα άσπρα από βαμβάκι ονομαζόμενα "μποκασίνια"	1.200 το κομμάτι	Το κομμάτι μήκος 7 μπράτσα πλάτος 2/3 του μπράτσου	3 πιάστρα το κομμάτι	3.600	Επτάνησα
11. Μαλλιά που δεν καθαρίστηκαν ακόμη από τη λιπαρά ύλη.	2 φορτία	κάθε φόρτωμα= 150 μπάλες η μπάλα= 60 οκάδες	1 πιάστρο η οκά	18.000	Αγκόνα, Τεργέστη, Μέσσηνη
12. Καπνός σε φύλλα	50.000	οκάδες	20 παράδες η οκά	25.000	Επτάνησα, Τουρκία, Σικελία, Νάπολη

13. Κρασί	2.000 βαρέλια	Το βαρέλι= 130 λίβρες	7 πιάστρες το βαρέλι	14.000	Πρέβεζα, Βόνιτσα, Κέρκυρα, κ.ά.
14. Βόδια, πρόβατα και Χοιρινά	2.250	Κεφάλια	746 βόδια: 30 πιάστρα έκαστον 705 πρόβατα: 4 πιάστρα έκαστον 800 χοιρινά: 6 πιάστρα έκαστον	30.000	Επτάνησα και νησιά Αρχιπελάγους
15. Βελανίδι Λουτρακίου	1 φορτίο	300.000 οκάδες	15 πιάστρα οι 1.000 οκάδες	4.500	Αγκόνα
16. Ξυλεία Οικοδομική	20 φορτία	κάθε φορτίο: 5.000 κυβικά πόδια	30 παράδες κάθε κυβικό πόδι	75.000	Τουλών

Συνολική Αξία των εξαγωγών.....τουρκικά πιάστρα.... 999.300

Πίνακας 2

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΤΗΣΙΩΝ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΣΤΗΝ ΑΡΤΑ

Χώρες προέλευσης των εμπορευμάτων που εισάγονται στην ΑΡΤΑ	Κατάλογος εμπορευμάτων	Ποσότητα	Μέτρα και σταθμά	Τιμή κατά την εισαγωγή τους	Ειδική αξία σε τουρκικά πιάστρα a 40 para l' une
1. Από Λιβόρνο και Τεργέστη	Σιδηραί ράβδοι	200.000	λίβρες	120 πιάστρες για κάθε 1.000 λίβρες	24.000
2. Από τα πιο πάνω μέρη	Λευκοσίδηρος	30.000	οκάδες	15 παράδες η οκά	11.250
3. Από Αλεξάνδρεια και Βενετία	Ρύζι	16.000 κλά	το κλό= 10 οκάδες	2 1/2 πιάστρες το κλό	40.000
4. Από Βενετία, Αγκόνα και Τεργέστη	Κάναβης (λινάρια) και σύμμετρα σχοινιά				15.000
5. Από Τεργέστη, Βενετία και Λιβόρνο	Χαλκός και Ορείχαλκος ακατέργαστος και κατεργασμένος				6.000
6. Από Κωνσταντινούπολη Μεσσήνη και Τεργέστη	Ρωσικά γουναρικά				30.000
7. Από Λιβόρνο, Γένοβα και Τεργέστη	Εργαλεία (Είδη σιδηρικών)				18.000
8. Από Κωνσταντινούπολη	Σωλήνες, Κεφαλές, Στόμα και άλλα μέρη πίπας (τσιμπουκίων))				8.000
9. Από Κωνσταντινούπολη	Caviale (Χαβιάρι)	15.000	οκάδες	1 πιάστρα η οκά	15.000
10. Από Κωνσταντινούπολη και τη Βενετία.	Σκουμπριά και Seches seches				4.000
11. Από Πρέβεζα, Μοριά και Ξυλεία	Σαρδέλες παστές	50 βαρέλια	Το βαρέλι= 200 λίβρες	70 πιάστρες η κάθε χλιάδα λιβρών	700
12. Από Λιβόρνο και Γένοβα	Δυτικός Καφές	16.000	οκάδες	2 1/4 πιάστρες η οκά	36.000

13. Από τα πιο πάνω μέρη	Ζάχαρη	12.000	οκάδες	2 1/2 πιάστρες η οκά	30.000
14. Από τα πιο πάνω μέρη	Κανέλλα, Πιπέρι και διάφορα μπαχαρικά				16.000
15. Από Βενετία και Λιβόρνο	Ιαματικά Φάρμακα				5.600
16. Από Λιβόρνο, Γένοβα και Μασσαλία	Τσόχες από Γαλλία και Αγγλία	320 κομμάτια	Το κομμάτι, το ένα με το άλλο, μήκος 30 μπράτσα, πλάτος 1 1/4	10 πιάστρες το μπράτσο	96.000
17. Από Τεργέστη	Τσόχες από τη Λειψία και τη Γερμανία	500 κομμάτια	Το κομμάτι, το ένα με το άλλο, μήκος 28 μπράτσα, πλάτος 1 3/4	6 πιάστρα το μπράτσο	84.000
18. Από το Λιβόρνο και δια της οδού Σμύρνης	Χονδρός μανδύας και Λονδρέζικα υφάσματα από τρίχες καμήλας (ή αγός)	420 κομμάτια	το κομμάτι μήκος 35 μπράτσα πλάτος 2/3	40 πιάστρες το κομμάτι	16.800
19. Από την Ολλανδία, και δια της οδού Σμύρνης	Λονδρέζικα λεπτά εριούχα	100 κομμάτια	Το κομμάτι μήκος 32 μπράτσα, πλάτος 2	7 πιάστρες το μπράτσο	22.400
20. Από Βενετία	Άλικον ύφασμα (αλουργούφες) κυρίως από τη βιομηχανία του Guizzetti	36 κομμάτια	Το κομμάτι μήκος 56 μπράτσα πλάτος 2	10 πιάστρα το μπράτσο	20.160
21. Από Τεργέστη	Πανιά Γερμανίας				2.000
22. Από Σικελία και Λιβόρνο	Μεταξωτά Δυτικά				15.000
23. Από Σμύρνη, Χαλέπι και Κωνσταντινούπολη	Μεταξωτά Ανατολής, και κυρίως Samalaja, Ciciclia et Gernasut				40.000
24. Από τις πιο πάνω σκάλες	Βαμβακερά υφάσματα (πανιά) Ινδίας και μουσελίνες				75.000
25. Από τη Βενετία, Νάπολη και τη Γαλλία	Γαλόνια (υφάσματα) χρυσά και αργυρά και χρυσό και αργυρό νήμα				8.500
26. Από Κωνσταντινούπολη, Βενετία Νάπολη, Τυνησία και Γαλλία	Τσόχες χρυσές και αργυρές και κεντήματα				7.000
27. Από Τεργέστη, Βενετία, και Λιβόρνο	Κασσίτερος, Μόλυβδος ακατέργαστος και κατεργασμένος				10.000
28. Από Βενετία, Λιβόρνο και Τυνησία	Μάλλινοι κόκκινοι σκούφοι	3.000	Δωδεκάδες	10 πιάστρα η δωδεκάδα	30.000
29. Από Βενετία και Λιβόρνο	Χαρτί και Χάρτες a jouer				5.000
30. Από Μεσσήνη	Στεφάνια και Βαρελοσάνιδα για βαρέλια				15.000

31. Από Βενετία και Τεργέστη	Γαυλιά και καθρέπτες				8.000
32. Από Βενετία και άλλους τόπους της Τουρκίας	Τουφέκια και άλλα όπλα , ξίφη και πυροβόλα				12.000
33. Από Βενετία και Τεργέστη	Μπαρούτι τουφεκιού, νίτρο, θειάφι και Αρσενικό				5.500
34. Από Γένοβα και Λιβόρνο	Λουλάκι και άλλα βαμμένα Ξύλα				8.000
35. Από Ρωσία και Ισπανία	Στέρφος (κατεργασμένο δέρμα ζώων κοινώς γονδρά πετσιά)				2.000
36. Από Βενετία, Μοριά και Κωνσταντινούπολη	Άλλα αντικείμενα, σαν "Καλπάκι" ξερά φρούτα, Κερί κατεργασμένο, βιβλία, Μέλι κ.ά.				10.000

	<u>Συνολική Αξία Εισαγωγών</u>	... Τουρκικά πιάστρα	751.910
ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	Εξαγωγές	Τουρκικά πιάστρα	999.300
	Εισαγωγές	Τουρκικά πιάστρα	751.910
	Υπόλοιπον	en apparence en Faveur de l' Arta	247.390

